

інтерпретируемое посредством конкретизирующего компонента «глокая куздра». В качестве маркеров конкретизации используются «например» и «типа». Второй метакомплекс состоит, во-первых, из коммуникативной перифразы «придаете ей некий смысл», через которую осуществляется толкование фрагмента «отображаете ее в семантическую», и, во-вторых, из конкретизирующего компонента, заключенного в скобки. Оба метакомплекса позволяют проконтролировать результаты своей ориентировки в точке зрения партнера. Такая ориентировка необходима, чтобы верно выбрать стратегию речевого воздействия, а именно, изменить смысловое поле реципиента или, наоборот, сохранить и закрепить представления партнера, если они совпадают с позицией автора сообщения.

Толкования через синонимические замены не столь частотны по сравнению с перифразами и конкретизирующими компонентами и, как правило, окказиональны. В качестве примера можно привести случай пояснения дефиниции через некоторое подобие термина, который образован самим автором высказывания, выражающим свое неудовлетворение подбором поясняющего компонента:

"thinking" ещё можно рассматривать как существительное – процесс, во время которого думают. Что-то вроде "думания", хотя это не очень правильно слово. (<http://forum.dialog-21.ru/actualthread.aspx?tid=458>, 18 января 2006, 19:03)

Подводя итоги, отметим, что как для разговорной речи (а именно, ситуации спора), так и для общения в рамках Интернет-форумов научной направленности характерно использование интерпретации сказанного ранее с целью речевого воздействия. При этом к наиболее частотным средствам толкования текстовых фрагментов относятся перифразы, конкретизирующие компоненты и синонимические замены. Оптимизация восприятия речевых сообщений и принятие их содержания реципиентом – важные психологические задачи, которые необходимо решить и в ходе оппозитивного диалога, и в условиях обсуждения в Интернет-форумах научной направленности. Однако спор в большей мере ориентирован на убеждение, тогда как коммуниканты, отвечающие на вопросы в форумах, в первую очередь, пытаются сформировать в сознании реципиента новое концептуальное содержание.

Литература

Апресян Ю.Д. Избранные труды, том 1. Лексическая семантика. – М.: Школа «Языки русской культуры», Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1995. Вежливецкая А. Метатекст в тексте // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. VIII. – М.: Прогресс, 1978. – С. 402-421. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. – М.: Смысл, 1997. Мельчук И.А. Опыт теории лингвистических моделей «Смысл ↔ Текст». Семантика, синтаксис. – М.: Наука, 1974. Rath, R. Kommunikationspraxis: Analysen zur Textbildung und Textgliederung im gesprochenen Deutsch. – Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1979. Wenzel, A. Funktionen kommunikativer Paraphrasen // Dialogforschung / Hrsg. von P. Schröder und H. Steger. – Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann, 1981. – S. 385-401.

УДК 811.11

ШАХНОВСЬКА І. І.

(Національний авіаційний університет)

ЕМОТИВНІ ВИСЛОВЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМУНІКАТИВНОЇ ТАКТИКИ ЗВИНУВАЧЕННЯ

У статті розглянуто особливості функціонування емотивних висловлень, спрямованих на звинувачення адресата, в дискурсі американської драми ХХ століття.

Ключові слова: емотивне висловлення, конфліктна ситуація спілкування, комунікативна стратегія і тактики.

Шахновская И.И. Эмотивные высказывания как средство реализации коммуникативной тактики обвинения.

В статье рассматриваются особенности функционирования эмотивных высказываний, направленных на обвинение адресата, в дискурсе американской драмы ХХ века.

Ключевые слова: эмотивное высказывание, конфликтная ситуация общения, коммуникативные стратегии и тактики.

Shakhnovska I.I. Emotive Utterances as Means of Realizing the Tactics of Accusation. The article focuses on the peculiarities of emotive utterances expressing accusation in American drama discourse of the 20-th century.

Key words: emotive utterance, communicative situation of confrontation, communicative strategies and tactics.

Антропоцентричний характер сучасних лінгвістичних розвідок із пріоритетною увагою до людини як суб'єкта здійснення дії сприяв широкому розповсюдженню тактико-стратегічного підходу до вивчення мовних та мовленнєвих явищ. В основі цього підходу полягає довербальне планування або прогнозування комунікативного акту, за допомогою якого контролюється оптимальне вирішення комунікативних завдань мовця [Іссерс 2006, с.99-100]. Довербальне планування полягає в конструюванні ментального уявлення про майбутню мовленнєву подію. Це уявлення зумовлює стратегічний добір мовних засобів різних рівнів і способів їхньої організації, який є найбільш ефективним для досягнення мовцем комунікативної мети.

Об'єктом дослідження у статті є емотивні висловлення (надалі ЕВ) персонажів американської драми ХХ століття. Метою статті є вивчення комунікативної тактики звинувачення в аспекті її актуалізації емотивними висловленнями комунікантами-персонажами. Завданням статті є визначення лексичних та синтаксичних індикаторів зазначеної тактики.

Важливим параметром у моделі мовленнєвої стратегії є наявність або відсутність настанови на співпрацю [Іссерс 2006, с. 128]. Цей критерій вважатимемо за основний для класифікації стратегій на кооперативну та конфліктну (конфронтативну).

Конфронтативна стратегія спілкування реалізується у низці тактик, вивченню яких присвячено низку робіт вітчизняних та зарубіжних мовознавців [Іссерс 2006, Фадєєва 2010, Черняк 2009, Leets L. Giles H. 1997]. Серед інших тактик конфліктної поведінки, засобом реалізації яких є ЕВ, важливу роль відіграє тактика звинувачення. Комунікативною метою мовця, який застосовує тактику звинувачення, є підкреслення вини адресата, визнання ним своєї вини, або її спростування, а також переживання адресатом негативних емоцій. Наприклад:

Miss Fellowes [cutting in with cold righteous fury]: The tour is a cheat!

Yes, cheat! You haven't stuck to the schedule and you haven't stuck to the itinerary in the brochure which Blake Tours put out. Now either Blake tours is cheating us or you are cheating Black Tours, and I'm putting wheels in motion – I don't care what it costs me – I'm...

Shannon: Oh, Miss Fellowes, isn't it just as plain to you as it is to me that your hysterical insults, which are not at all easy for any born and bred gentleman to accept, are not ...motivated, provoked by... anything as trivial as the, the...the motivations that you are, you are...ascribing them to? Now can't we talk about the real, true cause of your rage? (T. Williams)

Конфліктна ситуація у поданому вище фрагменті розгортається під час туристичної поїздки до Мексики. Група туристок звинувачує керівника тура у некомпетентності. Засобами реалізації тактики звинувачення, що застосовуються комунікантом, є ЕВ, яке містить повтори елементів синтаксичної конструкції *You haven't stuck to the schedule, you haven't stuck to the itinerary* та повтор іменника та дієслова *cheat*. Хоча адресат і розцінює слова мовця як образу (*your hysterical insults*), насправді той лише звинувачує опонента, наводячи при цьому аргументи: тур не відповідає тому, що заздалегідь було обіцяно в рекламному проспекті. Про успішність використання тактики звинувачення сигналізує перлокутивний ефект висловлення – сильні емоційні переживання адресата, які експлікуються преривчастою синтаксичною структурою та багаторазовими повторами. Отже, мовцю вдалося ущемити професійну гідність адресата, знизити його комунікативний статус. Останній, у свою чергу, намагається виправити ситуацію, для чого у відповідь вдається до тактики самоствердження. Підкреслюючи власну значущість, керівник тура нагадує туристці, що вона має справу з природженим джентельменом (*your hysterical insults, which are not at all easy for any born and bred gentleman to accept*). Останнє висловлення чоловіка вказує на те, що він не налаштований на конфлікт, натомість хоче його залагодити і шукає шляхи до взаємопорозуміння.

Тактика звинувачення може застосовуватися не лише у стимульній репліці, як у вищенаведеному прикладі, але й у реактивній. Наприклад:

Troy: I give you more than anybody else is ever gonna give you.

Cory: You ain't never gave me nothing! You ain't never done anything but hold me back! (A. Wilson)

Дорослий син звинувачує батька, що той нічим йому в житті не допоміг, до того ж поведився з ним занадто жорстко. Маркером емоцій двох емотивних висловлень є надмірне уживання лексем, що виражають граматичну категорію заперечення. Перенасичення мовлення

такими лексемами пояснюється зв'язком між негативними емоціями та цією категорією: негативні емоції передбачають відштовхування, відразу, тобто заперечення [Белова 1997, с. 65]. Ідентична структурна організація двох ЕВ слугує посиленню емоційного впливу на адресата, а також підкресленню основного задуму висловлення.

Проведений аналіз конфліктних комунікативних ситуацій у п'єсах сучасних американських драматургів дозволяє стверджувати, поширеним індикатором тактики звинувачення є риторичні запитання. Наприклад:

Serafina: You give this dance where she gets mixed up with a sailor. What do you think you want to do at this high school? [in weeping despair] How high is this high school? Listen, how high is this high school. Look, look, look, I will show you!

Miss Yorke: Mrs Delle Rose, you are talking and behaving extremely badly. I don't understand how a woman that acts like you could have such a sweet and refined young girl for a daughter. You don't deserve it. Really...

Serafina: Teacher! Teacher, senti! What do you think you want to do at this high school?/.../ You give this – a dance! What kind of a spring dance is it? Answer this question, please for me! What kind of a spring dance is it? (T. Williams)

Персонаж-мати, Серафіна, звинувачує вчительку своєї дочки за те, що та організувала танці, на яких дочка познайомилася з моряком. Тактика звинувачення реалізується в двох комунікативних ходах, у кожному з яких використовується повтор риторичного запитання. Персонаж-вчителька не виправдовується, а вдається до негативної оцінки дій адресата у відповідь, підвищуючи свою самооцінку та завдаючи шкоду іміджу співрозмовника. У репліці вчительки домінує раціональний компонент, тоді як у мовленні Серафіни переважають емоційні установки. Відзначимо також, що тактику звинувачення в наведеному фрагменті використовує комунікант з нижчим соціально-рольовим статусом (швачка Серафіна), адресуючи її комуніканту з вищим соціально-рольовим статусом (вчительці Місс Йорк). Необхідно зауважити, що найбільшою загрозою виникнення та розгоряння конфлікту відзначаються саме такі комунікативні ситуації звинувачення, адже крім асиметричних соціально-рольових позицій між комунікантами існує далека соціальна дистанція. Для порівняння наведемо ситуацію, коли між комунікантами існують близькі стосунки:

Jamie: I never wanted to be an actor. You forced me on the stage.

Tyrone: That's a lie! You made no effort to find anything else to do. You left it to me to get you a job and I have no influence except in the theatre. Forced you! You never wanted to do anything except loaf in barrooms! You'd have been content to sit back like a lazy lunk and sponge on me for the rest of your life! After all the money I'd wasted on your education, and all you did was to get fired in disgrace from every college you went to.

Jamie: I could see that line coming! God, how many thousand times –! (He stops, bored with their quarrel, and shrugs his shoulders) All right, Papa. I'm a bum. Anything you like, so long as it stops the argument (O'Neill).

Батько та син обмінюються взаємними звинуваченнями: син дорікає батькові, що той змусив його обрати професію актора, а батько, у свою чергу, звинувачує сина у байдкуванні. Тактика звинувачення, яку ініціює син, утілюється за допомогою емотивно нейтрального висловлення *You forced me on the stage*. Вражений словами сина, батько переходить до наступу. Емоційна насиченість його висловлення-звинувачення відбиває психічний стан та підкреслює категоричність оцінки. Маркерами тактики звинувачення постають емотивні висловлення з багаторазовим повтором займенника *you*, експліцитними (*no, never*) й імпліцитними засобами заперечення (*all you did = didn't do anything but*), образним порівнянням (*like a lazy lunk*) та дієсловом із негативною емотивно-оцінною конотацією *to sponge on somebody* (паразитувати, бути дармоїдом). Утім, небажання сина розпалювати конфлікт переважає, він погоджується зі звинуваченням, щоб припинити суперечку (*All right, Papa. I'm a bum. Anything you like, so long as it stops the argument*). Тож, за умови близької соціальної дистанції, комунікантам навіть у разі сильних емоційних звинувачень вдається владнати конфлікт і гармонізувати відносини.

Таким чином, основними емотивними маркерами тактики звинувачення є риторичні запитання, а також парцельовані конструкції та лексико-граматичні повтори. Для ЕВ, що

спрямовані на звинувачення адресата, характерними є також перенасичення лексико-граматичними засобами вираження категорії заперечення.

Перспективою дослідження є аналіз засобів емотивізації тактики звинувачення в інституціональному типі діалогічного дискурсу.

Література

Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации / А. Д. Белова. – К.: "Астрей", 1997. – 312 с. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. – М.: КомКнига, 2006. – 288 с. Фадеева Е. В. Тактики реализации конфликтного дискурса: прагматический аспект / Е. В. Фадеева // Функциональная лингвистика: сб. науч. работ. – Симферополь, 2010. – Т. 2. – № 1. – С. 292-294. Черняк О. П. Структурно-семантичні та комунікативно-прагматичні особливості висловлень осуду (на матеріалі англомовного художнього дискурсу): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 "Германські мови" / О. П. Черняк. – Чернівці, 2009. – 20 с. Leets L. Words as weapons – when do they wound? / L. Leets, H. Giles // Human Communication research. – 1997. – Vol. 24. – № 2. – P. 117-128.

УДК: 811.112.2'367.335:821.112.2К-3.08

ЯЦЕНКО П. І. КИРИЧЕНКО Г. Л.

(Запорізький нац. ун-т)

НОМИНАТИВНА І КОМУНІКАТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ СКЛАДНОПІДРЯДНОГО РЕЧЕННЯ У ТВОРАХ Е. КЕСТНЕРА

У статті було проаналізовано кілька дитячих творів Е. Кестнера. У ході дослідження були встановлені види та специфіка складнопідрядних речень, використаних автором.

Ключові слова: складнопідрядне речення, головне та підрядне речення, номінативна і комунікативна організація, семантико-синтаксична таксономія, мовленнєвий акт.

Яценко П. И., Кириченко А. Л. Номинативная и коммуникативная организация сложноподчиненного предложения в произведениях Э. Кестнера. В статье были проанализированы несколько детских произведений Э. Кестнера. В ходе исследования были установлены виды и специфика сложноподчиненных предложений, использованных автором.

Ключевые слова: сложноподчиненное предложение, главное и придаточное предложение, номинативная и коммуникативная организация, семантико-синтаксическая таксономия, речевой акт.

Yatsenko P. I., Kirichenko A. L. Nominative and Communicative Organization of Complex Sentences in the Works of E. Kästner. The article analyses some juvenile works of E. Kästner. The study identified the types and specificity of complex sentences used by the author.

Key words: complex sentence, main and subordinate clause, nominative and communicative organization, semantic-syntactical taxonomy, speech act.

Складнопідрядне речення (далі СПР) знаходиться під увагою граматистів, які досліджують його формальну та семантичну структуру (Є.І. Шендельс [Шендельс 1982, с. 344-379], В. Юнг [Jung 1966, S. 20-29] та ін.). Незважаючи на велику кількість робіт, не можна стверджувати, що тема є повністю дослідженою. Серед науковців і сьогодні не існує єдиної точки зору щодо визначення та класифікації СПР. **Мета** даного дослідження - встановлення номінативних та комунікативних особливостей гіпотаксів у дитячих творах Е. Кестнера. Поставленій меті відповідають такі **завдання**: розглянути підходи до класифікації СПР; визначити частотність використання СПР у дитячих творах автора; проаналізувати особливості СПР у номінативному та комунікативному аспектах.

Об'єктом дослідження є СПР у творах Е. Кестнера. СПР розуміється як об'єднання двох нерівноправних речень, одне з яких (підрядне) знаходиться в залежності від іншого (головного) [Шендельс 1982, с. 344]. **Предметом** дослідження є номінативна та комунікативна організація СПР.

При вивченні номінативної організації СПР, увагу приділено формально-граматичному та семантико-синтаксичному аспектам аналізу. Показниками формально-граматичної організації слугують місце підрядного речення (далі ПР) в залежності від головного речення (далі ГР) та характер зв'язку між двома складовими частинами речення, а саме сполучниковий (за допомогою сполучника або сполучникового слова) або безсполучниковий зв'язок [Левковская 2004, с. 270-271].